

3 Ο ιστορικός Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος

Media: ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ **Page:** 121,123 **Published at:** 09-05-2021
Author: **Surface:** 1257.08 **Circulation:** 55380
Subjects: cm²

3

Ο ιστορικός Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος μιλάει στο «Βήμα» για τους εμφυλίους του 1821 και την κυριαρχία του τοπικισμού

Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος

Επανάσταση και Ιστορία

Στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης επετειακής σειράς εκδηλώσεων «Συζητήσεις περί ελευθερίας / 1821-2021» που διοργανώνουν τα βιβλιοπωλεία Public με αφορμή τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση, την Τετάρτη, 12 Μαΐου στις 19.00 ο Μανώλης Πιμπλής θα συνομιλήσει με τον Γιώργο Θ. Μαυρογορδάτο με θέμα «Εμφύλιοι και διαμάχες αγωνιστών». Η συζήτηση θα μεταδοθεί μέσα από τις σελίδες του Public στο Facebook και στο YouTube.

Οι εμφύλιοι του 1821 δεν είναι εξαίρεση

Οι συγκρούσεις και οι διαμάχες της Ελληνικής Επανάστασης πρέπει να γίνουν κατανοητές στο πλαίσιο της μακράς διαδικασίας εθνικής ολοκλήρωσης, λέει στο «Βήμα» ο έλληνας ιστορικός

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΜΑΡΚΟ ΚΑΡΑΣΑΡΙΝΗ

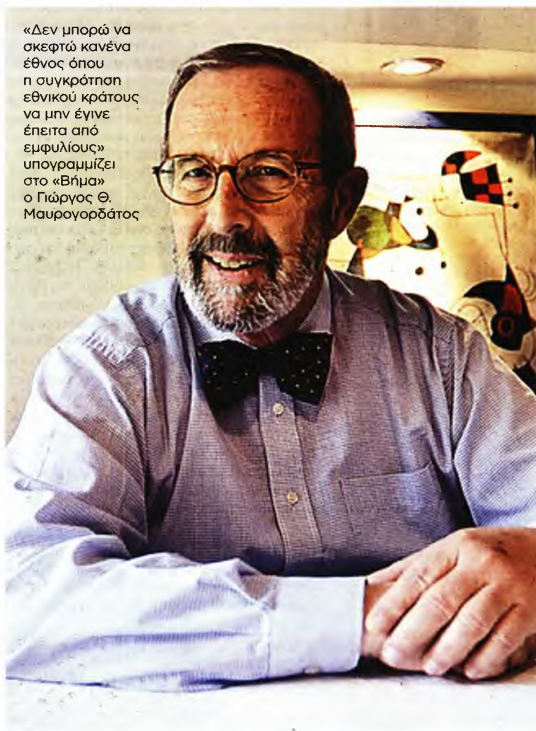
Στη δημόσια σφαίρα η ελληνική ιστορία, αρχαία και νεότερη, εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται συχνά με πνεύμα εξαιρετισμού: διαχρονικά επιτεύγματα εναλλάσσονται με προαιώνιες διχόνοιες. Ωστόσο, όπως σημαίνει ο ιστορικός Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος στο πρόσφατο βιβλίο του *Εθνική ολοκλήρωση και διχόνοια*, η περίπτωση της Ελλάδας πόρρω απέχει από τη μοναδικότητα: παλιά και νέα έθνη στον δυτικό κόσμο περνούν από τη διαδικασία της εθνικής ολοκλήρωσης, συγκροτούνται και διαμορφώνονται όχι μόνο μέσα από τη ζύμωση, αλλά και διά της σύγκρουσης ιδεών και συμφερόντων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Επανάσταση του 1821 που αποτέλεσε και τον πυρήνα της συζήτησής μας.

Οι εμφύλιοι πόλεμοι της Ελληνικής Επανάστασης αντιμετωπίζονται ακόμα ως αντίφαση ή εξαίρεση. Οι επαναστάσεις όμως δεν παράγουν συχνά εμφύλιους;

«Οι εμφύλιοι προκύπτουν από πραγματικά ρήγματα και οι επαναστάσεις, είτε εξ αρχής είτε στην πορεία, προκαλούν τέτοια ρήγματα, καταλήγοντας σε συγκρούσεις που μπορεί να εκφραστούν και με ένοπλη βία. Αρχικά μπορεί να υφίσταται πραγματική ή φαινομενική ομοψυχία, στη συνέχεια όμως, όταν παρουσιάζονται πολιτικά διλήμματα, συχνά το αρχικό στρατόπεδο διασπάται με αποτέλεσμα τους αλληλοσκοτωμούς. Με ενδιαφέρει όμως όχι το ζήτημα των επαναστάσεων γενικά, αλλά ειδικά της εθνικής εξέγερσης και της εθνικής ολοκλήρωσης. Η αντίφαση εκεί είναι πιο οξεία, δεδομένου ότι το έθνος ως έννοια υποβάλλει την ιδέα της ομοψυχίας και την υποχρέωση της ενότητας. Μοιραία, όμως, όταν πρέπει να γίνουν επιλογές, θα υπάρξουν και διαφορετικές απόψεις και συγκρούσεις συμφερόντων. Αυτές ενδέχεται να μην καταλήξουν σε συμβιβασμό ή συγκεκριμένο – ή να καταλήξουν εκεί αφού περάσουν από εμφύλιες αντιπαραθέσεις. Αυτό συνέβη και στην Ελληνική Επανάσταση».

Στην περίπτωση του 1821 η σύγκρουση αφορά τη διακρίσιμη της κεντρικής εξουσίας;

«Η σύγκρουση γίνεται πρώτα-πρώτα για την ίδια την ύπαρξη κεντρικής εξουσίας. Γιατί οι πρωταγωνιστές είναι συνηθισμένοι σε ένα ιδιαίτερα αποκεντρωμένο σύστημα όπου ο καθένας, είτε προεστώς είτε οπλαρχηγός, κυριαρχεί στην επαρχία του. Πιο νωρίς και πιο οξεία εμφανίζεται η διαμάχη στην Πελοπόννησο, η οποία είχε πριν έναν βαθμό αυτοκυβέρνησης που δεν είχε η Ρούμελη. Στον Μοριά οι οπλαρχηγοί δεν υπήρξαν ποτέ αρματολοί, ήταν ή υποτακτικοί των προεστών ή παρόνομοι. Ενώ στη Ρούμελη οι αρματολοί υπερίχαν ή υπήρχε, τέλος πάντων, μια συμβίωση. Η υπεροχή της Πελοποννήσου, και από άποψης πλούτου, εξηγεί και τη συσείριση εναντίον

«Δεν μπορώ να σκεφτώ κανένα έθνος όπου η συγκρότηση εθνικού κράτους να μην έγινε έπαιτα από εμφύλιους» υπογραμμίζει στο «Βήμα» ο Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος

της στον δεύτερο εμφύλιο. Εξ ου και οι Ρουμελιώτες ονειρεύονται να μυθικά πλούτη των Πελοποννησίων...».

Τοπικισμός και ταξικές συγκρούσεις είναι τα θεμελιώδη στοιχεία των επαναστατικών διαρρέσεων;

«Το ταξικό στοιχείο φαίνεται καθαρά στη σύγκρουση της Υδρας στις αρχές του Αγώνα, μια πραγματικά textbook case, όπως θα λέγαμε στα αγγλικά, με την οποία θα ήταν ικανοποιημένος ως και ο *Μαρξ*: πληρότητα εναντίον καραβοκυραίων. Αυτή λύνεται, και λύνεται αιματηρά, με τη δολοφονία του ηγέτη των πληρωμάτων *Αντώνη Οικονόμου*. Ταξικό στοιχείο, με την ευρεία έννοια, διέπει και τη σύγκρουση πολιτικών και στρατιωτικών, δηλαδή προεστών και οπλαρχηγών, με βάση την προεπαναστατική κοινωνική θέση των μεν και των δε. Την αντιπαράθεση αυτή την υπερβαίνει όμως ο τοπικισμός, ο οποίος θριαμβεύει τελικά. Το βλέπει κανείς χαρακτηριστικά στα απερίγραπτα αίχμητα τα οποία διαπράττουν στην Πελοπόννησο οι Ρουμελιώτες στον δεύτερο εμφύλιο, αλλά και στο ανασιούργημα του *Ανδρέα Μιαούλη* να ανατινάξει το 1831 τα πρώτα εθνικά πλοία, που έφεραν μάλιστα τα

ονόματα "Ελλάς" και "Υδρα"! Επιχειρώντας να ερμηνεύσει κανείς αυτή την απίστευτη πράξη αντιλαμβάνεται ότι ο Μιαούλης λειτουργεί μόνο ως Υδραίος, που δίνει λογαριασμό μόνο στις αρχές της Υδρας».

Επισημαίνετε ότι τα λεγόμενα «ξενικά» κόμματα εξέφραζαν τόσο διαφορετικές στρατηγικές στο ζήτημα της εθνικής ολοκλήρωσης όσο και ιδιαίτερα συμφέροντα.

«Δεν υπάρχει πρόβλημα που να αντιμετωπίσαν οι Νεοέλληνες και να μην απέδωσαν την ευθύνη γι' αυτό στους ξένους! Τα "ξενικά" κόμματα, όμως, στην πράξη εξέφραζαν άμεσα, έμμεσα, με διάφορες διαμεσολαβήσεις, συμφέροντα ιθαγενή που εύλογα προσδοκούσαν ότι θα εξυηρηθηθούν από την αντίστοιχη προστασία δύναμη. Το πόσο στρεβλή είναι αυτή η πρόσληψη του ζητήματος φαίνεται από το γεγονός ότι το παλαιότερο και ισχυρότερο κόμμα, το "ρωσικό", μένει κατά κανόνα εκτός συζήτησης, ενώ κατηγορούνται μόνο το "αγγλικό" και το "γαλλικό". Όμως, ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ελληνικών συμφερόντων βρίσκεται στη βάση της ταύτισης των περισσότερων κληρικών με το "ρωσικό" κόμμα. Ο κατώτερος κλήρος και οι καλόγεροι, μια ισχυρή κοινωνική δύναμη, ήταν η μαζική βάση του κόμματος και, αν αυτό είχε επικρατήσει, η Εκκλησία στην Ελλάδα θα είχε αποκτήσει θέση ισχύος ανάλογη με εκείνη της Κύπρου».

Αρχή της διαδικασίας εθνικής ολοκλήρωσης είναι η Ελληνική Επανάσταση. Τελευταία πράξη της η Κύπρος. Είναι το Κυπριακό μια «ιστορία χαμένων ευκαιριών»;

«Εξαρτάται από το τι εννοούμε μιλώντας για χαμένες ευκαιρίες. Η αδιαμφισβήτητη χαμένη ευκαιρία είναι η απόρριψη από τον *Κωνσταντίνο Α'* της προσφοράς των Βρετανών για ενσωμάτωση της Κύπρου στην Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1915. Ίσως υπήρξε η μοναδική πραγματική ευκαιρία, γιατί ήταν η μόνη στιγμή που η Βρετανία δεν όφειλε απολύτως τίποτε στην Τουρκία, ενώ αντίθετα χρειαζόταν την άμεση επέμβαση του ελληνικού στρατού για βοήθεια στη Σερβία, σύμφωνα με την ελληνοσερβική συνθήκη. Μια λιγότερο γνωστή ευκαιρία έχει να κάνει με την προθυμία του *Τσορτσιλ* να καταφέρει ο βασιλιάς *Γεώργιος Β'* με τα υπολείμματα του ελληνικού στρατού στην Κύπρο το 1941. Χάθηκε λόγω της εξωφρενικής απαίτησής του να παραχωρηθεί άμεσα στην Ελλάδα μια λωρίδα του νησιού για να ασκείται η βασιλική εξουσία από ελληνικό έδαφος... Αν ο Γεώργιος είχε εγκατασταθεί ως φιλοενομούμενος των Βρετανών αντί του Λογδίνου στην Κύπρο, με την έδρα των ελληνικών δυνάμεων της Μέσης Ανατολής εκεί, μπορεί να φανταστεί κανείς ότι κατά την Απελευθέρωση θα μπορούσε να θεθεί θέμα ένωσης πολύ πιο φυσιολογικά. Ενδεχόμενη χαμένη ευκαιρία είναι η Διασκεπτική του 1948, στην οποία συμμετείχε το ΑΚΕΛ. Πιο πιστοποιημένη, εκείνη των διαπραγματεύσεων του *Χάρντνικ* με τον *Μακάριο* το 1956, που είχαν ουσιαστικά καταλήξει σε συμφωνία. Από εκεί και πέρα, η σχετική φιλολογία είναι απεραντή».

Είναι το βιβλίο σας η απομυθοποίηση του στερεοτύπου περί προαιώνιων ελληνικής διχόνοιας;

«Απολύτως. Αυτή ήταν η πρόθεση του βιβλίου. Δεν μπορώ να σκεφτώ κανένα έθνος όπου η συγκρότηση εθνικού κράτους να μην έγινε έπαιτα από εμφύλιους. Μπορεί να ήταν μικρές διάρκειας, μπορεί να μη χύθηκε πολύ αίμα, αλληλοσκοτωμοί όμως υπήρξαν. Η Πορτογαλία, το αρχαιότερο ίσως εθνικό κράτος της Ευρώπης, προκίπτε τον 12ο αιώνα όταν ένας γιος πολεμά την ίδια του τη μητέρα. Πόσο πιο εμφύλιος μπορεί να γίνει ένας πόλεμος».

ΓΙΩΡΓΟΣ Θ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ

Εθνική ολοκλήρωση και διχόνοια. Η ελληνική περίπτωση

Εκδόσεις Πατάκη, 2020, σελ. 272, τιμή 13,30 ευρώ